

УДК 316.76

DOI <https://doi.org/10.32840/2707-9147.2021.89.13>

І. П. ШЕВЕЛЬ

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин,
Київський національний університет культури і мистецтв

ЦІННІСНІ ПРОТИСТОЯННЯ ЯК ВИЯВ СОЦІАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ

У статті подано теоретичний огляд ціннісних конфліктів та їх практичне дослідження, розглянуто особливості ціннісних конфліктів. У глобалізаційному науковому світі конфлікт цінностей має пізнавальне значення і роз'яснення сучасної ціннісної ситуації на соціологічному рівні. Проводиться аналіз відмінностей у протистоянні та цінностях, самі значення понять «цінності» та «культури цінностей» змінюються і відіграють важливу роль у сучасному суспільстві, ведуть до змін. У разі порушення ціннісних принципів порушується відчуття стабільності, яка є основою ціннісних чинників.

В українському суспільстві спостерігається період соціально-економічної кризи, яка є проявом та загостренням ціннісного конфлікту та конфлікту інтересів у всіх галузях суспільного життя.

Потребує наукового вивчення сам аналіз динамічних сплесків виникнення конфлікту цінностей у системі управління від владних органів під час пандемії у глобалізаційному світі. Простежується взаємозалежність конфліктів цінностей та інтересів між законами держави та конфліктом зацікавлених осіб. Пошуки механізмів вирішення та врегулювання таких конфліктів.

У статті досліджується вивчення конфлікту цінностей у вітчизняній і закордонній літературі, розкриті шляхи вдосконалення механізмів регулювання конфліктів. Ця тема завжди цікавила різних науковців із різних галузей і в різні періоди виникнення конфліктів.

На посттоталітарному просторі країни не зовсім підготовлені до виникнення конфліктів та їхніх наслідків. Це пояснюється тим, що сучасний світ дуже швидко розвивається, конфлікт стає буденним явищем, самою реальністю суспільного життя. Не всі цінності в суспільстві однаково оцінюються.

Конфліктні види поведінки особистості тісно пов'язані із системою цінностей. Система цінностей має динаміку значущості цінностей, якщо вони не відповідають вимогам у власному житті, то це однозначно призводить до конфлікту і незадоволеності життям.

Основне в дослідженні – показати розмежування понять «конфлікт інтересів» і «конфлікт цінностей». У цих конфліктах не завжди проявляється ворожість, яка вливається в конфлікт і потім впливає на конфліктну поведінку оточення.

Ключові слова: ціннісний конфлікт, конфлікт інтересів, конфлікт, система цінностей, конфліктологія.

Постановка проблеми. Нині інформація надходить так швидко, що людський мозок не встигає її опрацювати і скористатися, також дуже швидко відбуваються соціальні зміни в суспільстві, які несуть зміни в потребах людей. Із стрімкою зміною цінностей підвищується соціальна мобільність серед населення, виникають конфлікти та суперечності щодо ціннісних норм. Сучасне життя диктує свої правила, значно знижує важливість цінностей. На думку відомого вченого Е. Фромма, сучасна людина не поєднує, а робить у своїх діях величезний розрив між тим, що вважається цінностями людини, і тими, якими вона керується [9, с. 65–68].

Із соціальними змінами суспільства виникає потреба в дослідженні поняття «ціннісний конфлікт», який супроводжує весь час у розвитку суспільства. Змінюються всі стереотипи щодо вивчення цього поняття, він гальмує економічні та політичні, соціальні зміни у свідомості людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У соціології вивчення конфлікту почалося ще за часів Т. Гоббса, а в XIX ст. конфлікт почав вивчати Г. Зіммель, згодом вивчали К. Боулдінг, Р. Дарендорф, Л. Козер та інші. Серед українських соціологів цією проблемою ціннісних протистоянь цікавилися В. Бакіров, Л. Оссовський, А. Ручка, В. Танчер, Л. Сокурянська, І. Бекешкіна, М. Пірен, І. Шевель. Фахівці інших галузей суспільно-гуманітарного знання також вивчали цю категорію.

У наукових працях описуються багато досліджень, присвячених вивченню конфлікту цінностей, але потрібно все ж формувати нові методи і механізми вивчення та розв'язання ціннісних конфліктів. Конфлікти постійно змінюють свій вектор проходження фаз розвитку, завжди виникає новий об'єкт вивчення.

Мета статті – наукове вивчення конфлікту цінностей, ціннісної диференціації, ціннісних відмінностей у різних групах у разі соціальних змін у сучасному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Проблема конфліктів завжди цікавила різних учених, а особливо конфлікти інтересів, потреб та ціннісні. У сучасних країнах поняття цінності вивчається частіше у двох значеннях: релігійні та гуманістичні: милосердя, співчуття, індивідуальність та відповідальність. Але ці цінності не є нормою, вони не впливають на поведінку людей і не спричиняють конфліктної ситуації. Саме цінності споживання стають мотивами поведінки, потреби у власності та суспільному становищі.

Підхід до вивчення поняття цінності характеризує цілісну структуровану систему цінностей, яка орієнтується на суспільні та життєві ситуації індивіда [1, с. 31].

У вчених різні погляди на вивчення ціннісного конфлікту. Відмінності – це не факти, це віра в ці факти. Відмінності між народами призводять до ціннісних конфліктів і ставлять під загрозу всі методи та способи їх вирішення. У багатьох складних суспільствах

існує не одна система цінностей, тому що цінності часто конфлікту-ють одною, між системами відбувається протистояння [7, с. 285–292].

Теорія конфліктів пояснює, як цінності кожної групи відрізняються в межах однієї культури, а також спільні цінності всередині культури. Методологічний підхід даного дослідження – вивчення джерел виник-нення конфлікту в ціннісних диференціаціях, різні підходи до вивчення конфлікту серед теорій класиків соціології.

За даними моніторингу Інституту соціології НАН України за 2019 р. було досліджено, що цінності та традиції, соціальна поведінка людей на 22,8% близькі до східнослов'янських країн, ніж до країн Західної Європи, а 16,6% уважають цю ситуацію, навпаки, більше схожою на стан країн Західної Європи, ніж східнослов'янських країн. Отже, соціальна напруга чи конфліктні ситуації між різними соціаль-ними групами близьких країн не спостерігаються, відбуваються лише всередині держав. Конфліктні ситуації становлять 14,3% протестів за ціннісні пріоритети всередині держави, де 17,4% опитаних пішли б на такі страйки для поліпшення ситуації в суспільному житті. Такі цінності, як рівність, свобода, взаємодопомога, натепер є актуальними, що підтвердили 17,7% опитаних, а 36% уважають, що система таких цінностей, як збагачення, індивідуалізм, прагнення до особистого успіху, дуже твердо прижилася в нашій сучасній країні [8, с. 431–440].

Розглянемо підходи до вивчення конфлікту цінностей класиків соціології.

На думку Л. Козера, культурні поведінкові цінності мають відмін-ності в тій чи іншій соціальній групі. Л. Козер вивчав конфлікт із пози-тивної сторони і вважав, що всі конфлікти ведуть до розриву соціаль-ної системи. Він вважає, що толерантне ставлення до конфліктних орієнтирів дає змогу спрямувати конфлікт до самооптимізації. Під конфліктом Л. Козер розумів «боротьбу за цінності і домагання воло-діння <...>» [4, с. 542–550].

Т. Парсонс відводить значне місце у вивченні конфлікту цінно-стям і вважає, що важливий вплив цінностей зумовлює конфлікти за матеріальні успіхи, демократію, свободу, справедливість, індиві-дуалізм. Будь-яка культура може суперечити своїм цінностям через невідповідність дій людей у суспільстві. Тому що поведінка людей не зовсім характеризує їхні дії та їхні думки, саме щодо реальної куль-тури, цінностей та норм у суспільстві, кожне суспільство – стійка та стабільна культура, добре інтегрована структура, кожний елемент має власну функцію, функціонування соціальної структури спирається на ціннісні норми членів суспільства, які забезпечують у суспільстві стабільність [6, с. 12–24].

Р. Дарендорф вважає, що соціальні позиції призводять до нерів-ностей та відмінностей в інтересах людей і спричиняють конфлікти, у кожному суспільстві є соціальні зміни, конфлікт іде поруч із суспіль-ним розвитком, з розбіжностями в цінностях, поглядах на різні ситуації

в суспільстві, кожний елемент суспільства впливає на його дезінтеграцію та зміни, де одні члени суспільства підпорядковуються іншим [3, с. 359–376].

Е. Боулдінг у праці «Конфлікт та захист: загальна теорія» зазначає, що конфлікт є невід’ємним елементом суспільного життя, різновидом соціальної взаємодії, а сучасні суспільства здатні вивчати і регулювати його [2].

Р. Мертон розділяє думку Л. Козера та зауважує, що люди ставлять на перші місця за важливістю такі цінності, як багатство, успіх, влада і престиж, але в них немає рівних можливостей для досягнення цих цінностей [5, с. 145–146].

Універсальності щодо вивчення конфлікту натеper ще не винайдено. Поділ на конфлікт цінностей, інтересів є найпоширенішим.

Висновки і пропозиції. У підсумку зазначимо, що конфлікт цінностей вивчається в рамках окремих самостійних дисциплін різними науковцями соціогуманітарного знання. Ведеться глибокий аналіз сучасного знання про ціннісний конфлікт. Виникають нові форми суспільного життя та взаємодії, які надають пояснення соціальним змінам ціннісних систем та їх регуляції. Вчення про таке явище, як конфлікт, набуває знання про нові тенденції. Єдиного визначення термінів «цінність» та «конфлікт цінностей» немає. Суспільні цінності виконують регулятивні функції в суспільстві.

Список використаної літератури

1. Бакиров В. Ценностное сознание и активизация человеческого фактора. Харьков, 1988. 152 с.
2. Boilding R. Conflict and defense: A general theory. New York, 1962.
3. Дарендорф Р. Функции социальных конфликтов. Тропы из утопии. Москва : Практис, 2002. С. 359–376.
4. Козер Л. Функции социального конфликта. *Американская социологическая мысль*. Москва, 1996. С. 542–550.
5. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура. Москва : АСТ ; Хранитель, 2006. С. 145–146.
6. Parsons T. The Theory of Human Behavior in its Individual and Social Aspects». *The American Sociologist*. 1996. Vol. 27. № 4. P. 12–24.
7. Ручка А. Ціннісна ментальність українського соціуму в першій декаді нового століття. *Українське суспільство 1992–2009. Динаміка соціальних змін*. Київ : ІС НАНУ, 2009. С. 285–292.
8. Українське суспільство : моніторинг соціальних змін / Інститут соціології НАН України. Київ, 2019. Вип. 6 (20). С. 431–440.
9. Фромм Э. Психоанализ и этика. Москва : Республика, 1993. С. 65–68.

Shevel I. P. Value oppositions as manifestations of social conflict

The article presents a theoretical overview of value conflicts and their practical study, considers the features of value conflicts. In the globalized scientific world, the conflict of values has a cognitive significance and an explanation of the current

value situation at the sociological level. The analysis of differences in confrontation and values is carried out, the very meaning of the concept of "value" and "culture of values" is changing and plays an important role in modern society and leads to change. In violation of value principles, the feeling of stability, which is the basis of value factors, is violated.

Based on the present, in Ukrainian society during the socio-economic crisis, which is a manifestation and exacerbation of value conflicts and conflicts of interest in all spheres of public life.

The analysis of the dynamic spikes in the emergence of a conflict of values in the system of government management during a pandemic in a globalizing world requires scientific study. The interdependence of conflicts of values and interests between the laws of the state and the conflict of interested persons is traced. Search for mechanisms for resolving and resolving such conflicts.

The article examines the study of the conflict of values in domestic and foreign literature and reveals ways to improve the mechanisms of conflict management. This topic has always been of interest to different scholars from different fields and in different periods of conflict.

In the post-totalitarian space, countries are not quite prepared for conflicts and their consequences. This is explained by the fact that the modern world is developing very rapidly and conflict is becoming an everyday phenomenon, the very reality of public life. How can we analyze that not all values in society are equally valued.

Conflicting behaviors are closely related to the value system. The system of values has a dynamic of significance of values and if they do not meet the requirements of their own lives, it clearly leads to conflict and dissatisfaction with life.

The main point of the study is to show the distinction between the concepts of "conflict of interest" and "conflict of values". These conflicts do not always show hostility, which results in conflict and then affects the conflict behavior of others. Conflict plays a leading role among interest groups.

Key words: value conflict, conflict of interests, conflict, value system, conflictology.